

DANAŠNJE STANJE PITANJA O ČOVJEKOVU PODRIJETLU.

Erih Wasmann rodio se 25. 5. 1859. u Meranu. God. 1888. je zaređen za svećenika. 1890—92 je slušao zoologiju u Pragu; od g. 1884 proučava mrave i njihove gostove. Živi sada u Exactenu. Odlučan je protivnik monizma. Glavnija su njegova djela: »Trichterwickler« (1884), »Zusammengesetzte Nester und gemischte Kolonien der Ameisen« (1891), »Krit. Verz. der myrekompf. und termitoph. Anthropoden« (1894), »Instinkt und Intelligenz im Tierreich« (1897, treće izd. 1905), »Vergl. Studien über das Seelenleben der Ameisen« (1897, 1900), »Psych. Fähigkeiten der Ameisen« (1899), »Moderne Biologie und Entwicklungstheorie« (1904, treće izd. 1906), »Menschen und Tierseele« (1904, četvrto izd. 1907), »Kampf um das Entwicklungsproblem« (1907).

Oveći je broj filozofsko-prirodoslovnih članaka objelodanio u »Stimmen der Zeit«. — E. W. je kršćanski filosof i izvrstan prirodoslovac. G. 1907. (13—17. 2) predavao u Berlinu o evolucionizmu pred 2000 izabranih slušatelja. 18. 2. je bila javna diskusija. Strastveni evolucioniste mu te večeri ne pustiše da dođe do riječi i pobijanja, pa je on onda na to izdao posebnu knjigu. U njoj pobija iznesene prigovore. »Hrvatska je Straža« g. 1907 objelodanila ta predavanja u hrv. prijevodu (str. 285 i 475).

Uredništvo se »Života« obratilo na ovog učenjaka, neka napiše svoj sud o sadašnjem stanju znanosti glede čovječjeg porijekla. On se je tome rado odazvao, pa mu ovim javno srdačno zahvaljujemo. Ovaj je njegov članak preveo točno jedan hrvatski stručnjak.

Nauka je o razvoju organskoga svijeta po svojoj prirodi *teorija, što se sastoji od stotaset više ili manje vjerovatnih hipoteza, pa će ona to uvijek i ostati.* To je osvjedočenje, koje se sve više učvršćuje u znanstvenim krugovima descendentskih teoretičara i nalazi sve veće i općenitije priznanje. To je n. pr. izrično opet potvrdio u diskusiji, koja se priključila na moja predavanja u Freiburgu u Br. mjeseca oktobra 1919., i Konrad Günther, koji je to na sastanku Njem. zoološkoga društva 1914. podrobno obrazložio. Stoga ne može biti ni govora o kakvoj »činjenici« s obzirom na podrijetlo napose s obzirom na životinjsko podrijetlo čovjeka, kako je to tvrdio Haeckel.

Pitanje, koliko se descendentna teorija ima da primijeni na čovjeka, tražilo je za sebe najviše interesa od svega ostaloga u nauci o razvoju i podrijetlu, pa i s pravom. Ta to pitanje je u uskom snošaju s problemom o bitnoj razlici između čovjeka i životinje, kao i s kršćanskom naukom o stvaranju. Ono nema samo svoju prirodnačku stranu, nego i filozofsku i teološku, pa svakako ne na posljednjem mjestu i svoju socijalnu stranu. Ovo posljednje je dovoljno dokazala nesrećna propaganda, što ju je vršila socijalna demokracija tom naukom o »majmnskome podrijetlu« već više od pol stoljeća u najnižim slojevima pučkim, samo da ih potakne na revoluciju protiv kršćanskoga društvenoga poretka. Na tu je pogibao morao opominjući pokazivati i isti slobodni mislilac Rudolf Virchow već 1877. na njemačkome zboru prirodnjaka u Münchenu.

Mi ćemo ovdje uzeti na oko samo prirodnjačku stranu toga problema, pa ćemo ukratko prikazati, kako danas stoji stvar s dokazima o tome, da li je čovjek s obzirom na tijelo u krvnome srodstvu sa životinjskim carstvom. Valja da razlikujemo dvije glavne grupe hipoteza: prva grupa uzima bliže, a druga samo daljno srodstvo po lozi između čovjeka i viših majmuna. No tako zvana majmunaska teorija, koja je jednoga od antropoida (čovjeku sličnih majmuna) htjela da učini direktnim praocem čovjekovim, danas nema više uopće ni jednoga pristaše u znanstvenoj zoologiji. Tako veli Th. Mollison (u »Naturwissenschaftliche Wochenschrift 1921. sv. 8. str. 131.) ovo: »Ni jedan od nama poznatih sada živućih ili fosilnih antropoidnih majmuna ne može da vrijedi kao predak čovjeku«. Nasuprot, zastupaju mnogi zoolozi nazor, da čovjek i antropoidni majmuni tvore divergentne grane jednoga te istoga rodoslovnoga stabla; da su dakle međusobno u bližem srodstvu nego s drugim kralježnjacima. Činjenice, koje se navode kao obrazloženje, uzete su dijelom iz poredbene nauke o formama sadašnjega životinjskoga svijeta, dijelom iz poredbene nauke o individualnome razvoju, dijelom iz nauke o fosilima (iz paleontologije), dijelom iz komparativne fiziologije (istraživanje krvi itd.). Sve te grane istraživanja pružaju raznovrsne momente vjerovatnosti za to, te bi čovjek bio u nekom bližem srodstvu s višim majmunima, ako ga posmatramo s čisto zoološkoga stajališta. Ali kako bi imala izlaziti ta hipotetska zajednička pradijedovska forma, na koje mjesto da se ona stavi u lozi primata (majmunâ), pa kako su se iz nje razvili na jednu stranu čovjek a na drugu stranu antropoidni majmuni, o tome se nazori razilaze.

Neko se vrijeme držalo iza Friedenthalovih eksperimenata s raznim vrstama krvi raznih životinja, da je čovjek osobito bliži rodak čimpanzu i orangutanu, jer su protiv čovječje bjelančevine upravljani precipitima (tvari, koje obaraju iz neke tekućine talog), što u čovječjoj krvi izazivaju talog, djelovali na krv pomenutih majmuna mnogo jače nego na krv drugih kralježnjaka. No to navodno »krvno srodstvo« nije moglo da podnese kritičnog istraživanja u smislu srodstva po lozi. Ta prema navedenim srodstvenim reakcijama na temelju svojstva krvi morali bi biti noj i kivilalac u bližnjem srodstvu nego noj i kažuar, kako je to sam Friedenthal našao 1908., a to se protivu morfološkim snošajima srodstnosti.

Osim toga zoolozi pomenute velike trčalice smatraju konačnim članovima različitih koljenskih redova, koji ne spadaju k onim ptičijim familijama, što bi međusobno bile u bližem srodstvu. Sličnost dakle krvnih svojstava između tih velikih ptica trčalica valja tumačiti kao »pojavu konvergencije«, što je uvjetovana načinom života, a ne kao posljedicu njihova srodstva po zajedničkoj lozi.

Nazor, da je čovjek tek u daljem srodstvu s višim majmunima i da valja tražiti korijene njegova rodoslovnoga razvoja dublje i niže

u klasi sisavaca, našao je također svoje nekolike zastupnike, kao Klaatscha, Steinmanna itd. Oni s pravom ističu, da se u građi čovječjega tijela ukazuju neki izvorni (»primitivni«) biljezi, koji onemogućuju to, da se on (čovjek) izvede od viših primata, koji su svi specijalizovani u jednostranom smjeru. Steinmann pače hoće da postavi podrijetlo koljena, koje je s jedne strane imalo da vodi do razvitka majmuna, a s druge strane čovjeka, ča na prag mezozojske formacijske grupe, među metareptile (prelazne forme od reptila k sisavcima) u permsko-trijasko doba, a to je hipoteza, koju drugi učenjaci označuju vanredno lakoumnom (luftig). Tako Klaatsch, kako i Steinmann htjedoše da je »rod čovjek« nastao iz više (raznih) koljena (kao konačni razvojni članovi od više različitih razvojnih grana, loza), a time bi dakako bilo o b o r e n o jedinstvo roda ljudskoga s obzirom na rodoslovni razvoj. Luschan i drugi antropolozi ipak su takvu pretpostavku (supoziciju) odbili kao puku fantaziju, jer se ne može da složi s rezultatima nauke o čovječjim rasama. Prema njima — kao i prema nazoru zoologa prve hipotezne grupe — mogao je čovjek da nastane tek iz jednoga rodoslovnoga korjena, jer doista tvori i jednu jedinstvenu biološku i morfološku vrstu.

Ako hoćemo da dođemo do jasnoće u stvari razvoja današnjega čovjeka s obzirom na prirodnjačko stajalište, onda moramo prije svega da se obratimo k prehistorijskoj antropologiji. Ona nam kazuje na koncu diluvijskoga doba, u neolitskoj periodi (mlade kameno doba) čovjeka iz Cro-Magnon-a, koji s obzirom na svoje rasne biljege slični današnjemu srednjoevropskomu. Isto vrijedi i za nešto starijega Aurignac-čovjeka. Ovim je rasama prethodila od sredine diluvijskoga doba u starije kameno doba (paleolitik) druga čovječja rasa, tako zvana neandertalska rasa, nazvana i Homo primigenius. Dotični nalazi skeletâ protežu se sporadično zapadnom Evropom (Porajnska, Belgija, južna Francuska, i t. d.) sve do u istočnu Evropu, gdje ih je kod Krapine u Hrvatskoj konstatovao Gorjanović-Kramberger veoma mnogo s obzirom na broj individujâ. S obzirom na tijelo posjeduje neandertalski čovjek neke osobine, koje ga označuju kao niže postavljenu rasu (nadočni rubovi, natrag nagnuto čelo, nerazvijena brada, na kosti donje čeljusti itd.). No od njega načinjeno oruđe svjedoči, da je on bio pravi Homo sapiens s velikim izumilačkim darom, s pomoću kojega je okolnu prirodu podvrgao svome gospodstvu. Pred Neandertalca (po svoj prilici u Prae-Chelléen) valja staviti tako zvanoga Heidelbergškoga čovjeka, od kojega posjedujemo tek jednu jedinu, veoma masivnu donju čeljust, kojoj su zubi tipično čovječji, dok baze čeljusnih grana podsjećaju na antropoide. Kako je izgledao nosilac te čeljusti, ne da se baš nikako odrediti. Možda valja pripisati tome istome periodu i jednu donju čeljust od Ehringsdorfa i jedan zub od Taubacha kod Weimara. Uostalom valja izrično primijetiti, da su iz pomenute diluvijske periode poznati i pojedinačni skeletski ostaci, koji upućuju na koeksistenciju Neander-

talca i Heidelberžanina s nekom višom, današnjem čovjeku sličnom rasom, n. pr. lubanja od Galley-Hill-a u Engleskoj, koja bi imala potjecati iz Chelléen-a. Tobožnji »čovjek praskozorja«, *Eoanthropus Dawsoni*, za kojega se činilo da u sebi spaja čovječiji lubanjski pokrov s čeljusnim zubištem kakvoga čimpanza, raskrinkan je kao neko dvostruko biće, kojega je lubanja pripadala pravome čovjeku, a donja čeljust nekome pravome čimpanzu. Pa i nova lubanja iz Rhodezije, gdje su 1921. kod Broken-Hilla otkriveni dijelovi ljudskoga skeleta zajedno s ostacima još danas živućih životinjskih vrsta, ne podaje nam nikakvoga daljnoga razjašnjenja o čovječjem razvoju s obzirom na njegovo podrijetlo. Ta lubanja prema Rudolfu Martinu vjerovatno predočuje tek mladi stadij neandertalskoga tipa. Prema tome dosad nam ti prehistorijski nalazi kazuju doduše rasni razvoj *Homo sapiens*, ali ne njegov razvoj iz neke životinjske forme.

Da li je Neandertalac sa svojim surovim tjelesnim osobinama bio neka izvorna rasa ili već degenerisana rasa kao naš današnji Australijac, o tome ne znamo zapravo još ništa. Da odlučimo, kako je imao izgledati geološki najstariji čovjek, morali bismo istom naći njegovih ostanaka u njegovoj pradomovini, koja je možda bila u srednjoj Aziji. Iz istočne Indije (iz Trinila na Javi) znamo doduše za *Pithecanthropus erectus*-a, koji je neko vrijeme vrijedio kao manjkajući spojni član između čovjeka i majmuna. Sad pak vrijedi prilično općenito tek kao neki gibbonu sličan majmun, koji nije mogao biti nikaki pravi predak čovjekov. Paleontologija nam dakle ne kaže dosada ništa pouzdano o traženoj prapočetnoj formi čovjekovoj. Što se tiče prije odviše pretjeravane starosti neandertalske rase, valja uzeti na um, da je Mortilletova razdioba diluvija prema kulturnim stepenicama veoma uzdrmana monoglacijalnom teorijom Geinitzovom: vjerovatno je, da ne valja uzeti za starost Neandertalčevu do 100.000 godina, kako se prije držalo, nego tek oko 15.000 godina prije naše vremenske ere. Nadalje dok bar donekle poznajemo diluvijalnoga čovjeka s obzirom na njegove tjelesne osobine i njegovu kulturnu sposobnost, to nam je tercijarni čovjek još sasvim nepoznat. Ni eolitska teorija Rutot-ova, ni mlado-tercijarni utisci u ilovastim slojevima kod Amsterdama, što ih je Freudenberg 1902. tumačio kao tragove čovječjih nogu, nijesu se održali pred kritikom.

Pustimo prehistorijsku antropologiju i zoologiju, neka mirno dalje traže »praljude« i »predljude«. Ako im tako pođe za rukom, da učine vjerovanim tjelesni priključak današnjega čovjeka k životinjskome carstvu, to još time nije nikako istumačen čovjekov postanak. Čime se čovjek bitno razlikuje od životinje, jest njegova duhovna duša, koje se podrijetlo izmiče oblasti prirodnjačkoga istraživanja. Čovječiji duh radi svoje jednostavnosti može da dobije svoj bitak samo od stvaralačkog akta Božjega; stoga se ne može ni zamisliti »čisto prirodni« razvitak čitavoga čovjeka iz životinjskoga carstva. Mi dakle ne ćemo nikad moći dokučiti događaj »čovječjega postanja« s pomoću prirod-

ne znanosti. No ne trebamo se bojati ni toga, da će se napretkom našega znanja o prethistorijskome čovjeku uzdrmati istinitost biblijskoga izvještaja o tom, da je Bog stvorio čovjeka. Ta sv. Pismo ne će da nam bude kaki udžbenik prirodne znanosti nego znanosti o spasenju, pa stoga ni ne smijemo historijskome karakteru prvih glava Geneze primijeniti mjerilo prirodnjačkih hipoteza, koje se neprestano mijenjaju. No što prirodnjačka znanost hoće da daje trajne istunске sadržine, to ne može nikada da bude u protuslovlju s našom kršćanskom vjerom, jer su prirodna spoznaja i nadnaravna objava dvije rijeke iz jednog izvora Božanske istine.

Erich Wasmann D. I. (Exaeten).

GIOVANNI PAPINI I NJEGOVA POVIJEST KRISTOVA.

I.

Ove je godine objelodanio Domenico Giuliotti novo i povećano izdanje »L' ora di Barabba« (Firenze, Vallecchi 1922). To je djelo (Barabino vrijeme) pisano vrlo zanimivo i duhovito, te donosi pismo, što ga je Giuliotti g. 1920 upravo Ivanu Papiniu. Tu ga grdi, svašta mu predbacuje, ali onako iz »milošte« ili iz »silne ljubavi« (vio/cnza d' amore). Pri tome prijatelj nije zaboravio ni lijepe poticaje: Prošli je vijek vijek tamnog liberalizma i liberalne revolucije. Bog je poslao tome vijeku tri velika katolička pisca, a to su Josip De Maistre (1753—1821), Donoso Cortes (1809—1853) i Louis Veuillot (1813—1883). Prvi je pratio od početka revoluciju do njezina svršetka u novom cazarizmu Napoleonovu; drugi je živio za svih loših posljedica te revolucije; treći suzbijao zadnji pokušaj te revolucije protiv pape i katoličke Crkve u Italiji i srednjoj Evropi. To su bila dva Francuza i jedan Španjolac. Može biti da Promisao Božji u svojoj tišini pripravlja i jednog Talijana iste vrsti i za zadnja vremena. Zašto, o Giovanni Papini, ne bi ti bio Veuillot Italije?

Tako Giuliotti. I ta riječ nije ostala glas vapijućeg u pustinji. I ona je uz Božju milost mnogo doprinijela, te je Papini krenuo junački i odlučno putem trojice katoličkih velikana.

Taj korak nije bio lak. Ta to je značilo prekinuti sa dotadanjim mišljenjem njegovim, čuvstvovanjem, osnovama, čitavom nutarnjošću. To Papini o sebi opisuje u predgovoru svoje »Storia di Cristo«:

»Pisac je ove knjige otrag godinâ napisao jednu drugu, da ispriča melankoničan život jednog čovjeka, koji je jednom hitio da bude Bogom. Danas, stariji godinama i savješću, pokušao je da napiše život Boga, koji je postao čovjek. Isti ovaj pisac u vrijeme, kad je bio pustio uzde svojoj ludoj i vjetrostoj čudi, da luta po svim putevima bezumlja, držao je da iz negacije svega vrhunarnoga slijedi nužda e se otrese svakog, pa i profanog bogomoljstva i stigne do potpunog ateizma. A bio je logičan poput Danteova »crnog herubina«. Jedini je naime izbor čovjeku dozvoljen: birati izmed Boga i Ništa, te kada ostavi Boga, nema opravdanog razloga e se pokorava plemenskim idolima i svim ostalim plodovima razuma ili strasti. U to doba groznice i